
АБАКУМОВА О.О.,
здобувач, кафедра філософії,
факультет соціології і права,
Національний технічний
університет України
«Київський політехнічний
інститут»,
м. Київ

ГУМАНІСТИЧНА СУТНІСТЬ ФЕНОМЕНА ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена соціально-філософському аналізу гуманістичної сутності дистанційної освіти як об'єктивного феномена сучасності. Розглядаються особливості дистанційної освіти, які дозволяють розкрити її гуманістичну сутність. Показано, що у процесі дистанційного навчання кожен навчається та розвивається згідно зі своєю індивідуальною сутністю, але по всезагальних алгоритмах, що вони у річищі практик поставання дійсного гуманізму.

Ключові слова: освіта, дистанційна освіта, дійсний гуманізм, гуманізація освіти, інформаційно-комунікаційні технології

Статья посвящена социально-философскому анализу гуманистической сущности дистанционного образования как объективного феномена современности. Рассматриваются особенности дистанционного образования, которые позволяют раскрыть его гуманистическую сущность. Показано, что в процессе дистанционного обучения каждый учится и развивается согласно своей индивидуальной сущности, но по всеобщим алгоритмам, находящимся в русле практик становления истинного гуманизма.

Ключевые слова: образование, дистанционное образование, истинный гуманизм, гуманизация образования, информационно-коммуникационные технологии

The article is dedicated to the socio-philosophical analysis of the humanistic essence of distance education as an objective phenomenon of modernity. The features of distance learning, which can reveal its humanistic essence, are reviewed. It is shown, that in the process

of distance learning everyone learns and develops according to his individual personality, but with general algorithms, that are in line with the practices of becoming a true humanism.

Key words: education, distance education, true humanism, humanizing of education, Information and Communication Technologies.

ХХІ століття висуває проблему гуманізації освіти в якості однієї з найактуальніших для розвитку освіти та суспільства в цілому. Це цілком зрозуміло, виходячи з того, що соціум переживає період переходу до нового, – інформаційного, – типу устрою. Бурхливий розвиток комп'ютерних, інформаційних та комунікаційних технологій, впливаючи на всі сфери суспільного життя, змінює уклад життя, світогляд людей, систему суспільних та індивідуальних цінностей, формує нові взаємовідносини між людиною та світом, зумовлює зміну вимог до кожного члена суспільства як особистості та працівника: до рівня його професійної компетентності, технологічної, інформаційної культури. Змінює образ світу і звичні контури буття в ньому. Відомий американський футуролог та публіцист О. Тоффлер у своїй книзі «Шок майбутнього» [6] зазначає, що суспільні зміни відбуваються настільки швидко й так радикально, що шокують людину, дезорієнтують її, вона втрачає розуміння сенсу життя. Цю загрозу людству треба усвідомити і допомогти людині вижити у новій реальності.

З огляду на це, за нових соціокультурних умов освіта, як концентрована форма соціалізації, набуває особливої соціальної значущості – саме вона має забезпечити всебічну підготовку людини до життя у глобалізованому інформаційному просторі. Головним завданням освіти стає «виробництво» принципово нових громадян: освічених, соціально і духовно зрілих, здатних знайти своє місце і можливості самореалізації у житті, спроможних взяти на себе компетентну відповідальність за нові напрями суспільного поступу [3, 6]. Але

усталені погляди на освіту сьогодні вже не спрацьовують й не дозволяють у повній мірі виконувати покладені на неї завдання. Для ефективної відповіді на історичні виклики, для забезпечення комфортного існування людини у ХХІ ст., освіті необхідна зміна філософських світоглядних настанов, опрацювання нової філософії освіти, спрямованої на людину, її інтереси і потреби. І хоча, питання пріоритетів розвитку освіти за сучасних умов та в більш віддаленій перспективі є далеко не однозначним і викликає нині жваві дискусії, беззаперечним є те, що нова освітня філософія, а відтак й новітні освітянські практики, мають спиратися на ідеали дійсного гуманізму, поваги до кожної людини, особливостей її соціального та індивідуального буття, внутрішнього світу, життєвих цілей тощо.

У контексті гуманізації дослідницький інтерес автора викликає феномен дистанційної освіти. Адже, сьогодні інформаційні та комунікаційні технології змінюють і саму освіту: під їхнім впливом відбуваються зміни як змістовних компонентів освіти, так й технологій їх реалізації. Відображаючи сучасні тенденції розвитку освіти, протягом останнього десятиріччя дистанційна освіта стала невід'ємним явищем освітньої та інформаційної культури багатьох країн світу. І її вплив на розвиток всіх освітніх систем істотно збільшується по мірі розвитку інформаційних технологій та розповсюдження Інтернету. Осмислення даного феномена і вироблення його адекватного системного образу вимагає широкого спектра рефлексій. Тож, соціально-філософський аналіз гуманістичної сутності дистанційної освіти як освіти ХХІ століття виявляється нам важливим теоретичним

завданням.

Аналіз літературних джерел та наукових праць засвідчує, що питання розвитку дистанційної освіти з кожним роком знаходить все більше відображення у публікаціях і різнопланових наукових дослідженнях (О. Андреев, Л. Бірюкова, А. Бухарова, Т. Вороніна, О. Густир, В. Жулкевська, М. Євдокімов, В. Іванова, В. Кінелев, В. Лібін-Леван, С. Лобачов, М. Монахов, В. Овсянніков, Є. Полат, В. Солдаткін, П. Стефаненко, Г. Татарчук, В. Тихоміров, А. Шабанов, Б. Шуневич та ін.). Віддаючи належне науковим розвідкам попередників, вважаємо, що про повноту наукового охоплення говорити зарано. Більшість досліджень направлені в цілому на задоволення потреб безпосередньої практики впровадження дистанційної освіти. У меншій мірі проводилися наукові розвідки щодо осмислення її теоретико-методологічних засад. Тож, на нашу думку, це питання потребує додаткової уваги.

Метою даної статті є соціально-філософське осмислення гуманістичної сутності дистанційної освіти як об'єктивного феномена сучасності.

Традиційно гуманізм (від лат. *humanus* – людський, людяний) розглядають як світогляд, у центрі якого знаходиться ідея людини як найвищої суспільної цінності, її право на свободу, необмежений розвиток, самореалізацію своїх здібностей і талантів [5, 113]. Реалізація цих ідей в освіті полягає у спрямованості навчальних і виховних практик до людини, у створенні максимально сприятливих умов для оволодіння нею соціально нагромадженим досвідом, для опанування обраної професії, а також для розвитку та прояву творчої індивідуальності, високих громадянських, моральних, інтелектуальних якостей, які б забезпечували соціальну захищеність і комфортне існування. Саме з цих позицій звернемо увагу на принципові, на наш погляд, аспекти, що більшою мірою стосуються дистанційної освіти.

Відкритість Засадничою ідеєю, що

заклала основи теорії та практики дистанційної освіти, стала ідея «відкритої освіти» [3, 24]. Ідеал відкритого, необмеженого доступу до освіти існував давно, проте лише сучасний розвиток інформаційних та комунікаційних технологій створив підґрунтя для наближення до цього ідеалу. Мова, насамперед, йде про подолання проблеми простору та часу, пов'язаної із традиційною очною освітою (не всі студенти можуть відвідувати заняття у певному місці у призначений час). Сьогодні дистанційні технології дозволяють викладачам і студентам взаємодіяти на відстані, забезпечуючи безпосередню й інтерактивну комунікацію між ними у будь-який час з будь-якої точки планети.

Проте, необхідно розглянути ще один аспект «відкритості» дистанційної освіти. В усі часи освітній процес був пов'язаний із проблемою пошуку необхідної навчальної інформації та передачею її тим, хто навчається. Комп'ютерні технології та Інтернет відкрили вільний доступ до найрізноманітнішої інформації, фактично трансформували освітнє середовище: знання сьогодні мігрують з книжних полиць у бібліотеках та локальних комп'ютерів в навчальних класах до всесвітньої мережі. І в цій глобальній аудиторії вони стають доступними кожному студенту у будь-який час з будь-якої точки планети для забезпечення цілей навчання. Це створює умови для активної пізнавальної діяльності тих, хто навчається, свободи вибору, для внутрішньої творчої діяльності, самовираження та самотворення через знання з метою найбільш повної самореалізації.

Насиченість новими інформаційними технологіями Інформатизація освіти, як найважливіший, у технічному сенсі – визначальний, компонент дистанційної освіти, дозволяє побудувати відкритий навчальний простір, що є потенційно необмеженим щодо обсягу ресурсів, які можуть бути застосовані у освітньому процесі [1, 11]. Практич-

ні наслідки очевидні: доступні, якісні, адекватні освітні та навчальні можливості відкривають шлях для реалізації та здійснення освітнього потенціалу мільйонам людей по всьому світі.

Гнучкість Окремо маємо відзначити ще одну суттєву рису «відкритості» навчання на відстані, а саме його організаційну й адміністративну гнучкість. Розглядаючи навчальну діяльність людини як невід'ємну і природну, – органічну, – складову частину її способу життя у будь-якому віці, дистанційна освіта надає можливість навчатися, обираючи час, місце й темп навчання з урахуванням власних спромог, потреб, здібностей, психофізіологічних особливостей тощо. Від дистанційних слухачів не вимагається завершення жорсткої єдиної навчальної програми протягом певного проміжку часу – студент сам вирішує, скільки курсів він здатен опановувати паралельно, не змінюючи звичного ритму життя чи графіку роботи. Замінюючи колишній імператив «Освіта на все життя» новим – «Освіта через усе життя», вона обумовлює активне ставлення людини до самої себе і до світу.

Модульність Особлива демократичність дистанційної освіти та її унікальний академічний підхід виражаються також у відкритому плануванні навчання. Суть його полягає у тім, що студентам надається можливість самостійно складати індивідуальну навчальну програму, обирати власну освітню траєкторію, яка б найбільш повно відповідала особистісним освітнім та професійним інтересам, потребам, цілям, вимогам.

Паралельність Динамізм, притаманний сучасній цивілізації, потребує створення таких умов, за яких людина мала б можливість навчатися постійно: вдосконалювати свою освіту, підвищувати професійний рівень, оволодівати новими спеціальностями. Сьогодні проглядається стійка тенденція збільшення долі студентів, що поєднують навчання із трудовою діяльністю [2, 5]. На переконання автора, дистанційна

освіта органічно вписується у загальну політику забезпечення можливостей безперервної і паралельної освіти, розширюючи коло потенційних студентів: здобути освіту у такий спосіб можуть жителі сільської місцевості чи регіонів, віддалених від вузівських центрів; представники професій, пов'язаних із мобільністю місця роботи; студенти, які хочуть паралельно одержувати освіту різних напрямів; військовослужбовці; керівники різного рівня або бізнесмени, які не мають можливості перервати свою основну роботу, іноземні громадяни тощо. Таким чином, дистанційну освіту можна розглядати як соціальну практику, що відкриває нові перспективи для широкого розповсюдження знань та виступає основою професійної та соціальної мобільності особистості.

Доступність Засадничим принципом побудови будь-якої освітньої діяльності є рівність прав і можливостей у доступі до всіх видів, форм і рівнів освіти: жодна людина не повинна позбавлятися можливості вчитися й самовдосконалюватися. В усьому світі існує соціальна група осіб з особливими освітніми потребами. Мова йде не лише про людей з фізичними вадами. Це й контингент спеціальних установ (наприклад, пенітенціарної системи), пенсіонери, жінки, що виховують маленьких дітей, тощо. Тобто всі ті громадяни, хто за своїми фізичними чи біологічними обмеженнями, життєвими обставинами не можуть навчатися у традиційних освітніх установах. Проте, як і всі інші члени суспільства, ці люди повинні набути знання та навички, необхідні для суспільства, в якому вони живуть. Дистанційна освіта надає таким людям чи не єдину можливість відкритися для нового досвіду, збагатити свій духовний світ і, у перспективі, змінити свій спосіб буття.

Нова роль студента та викладача Особливості організації навчального процесу на відстані полягають у зміщенні пріоритетів з викладання на самостійну роботу студентів. Основним

завданням викладача в дистанційному навчальному процесі стає навчання студента самостійно здобувати й застосовувати отримані знання на практиці, координація його навчальної діяльності, управління самостійною роботою, організація взаємодії між студентами. В контексті дистанційної освіти отримали широке розповсюдження такі активні методи навчання як навчання у співробітництві, креативне навчання, метод проектів і т. п., які, безумовно, стимулюють студента до самостійної наполегливої творчої роботи, спрямовують на розвиток критичного мислення, пошуку знань, що дозволяє підняти освітній процес до рівня активної соціальної співтворчості [1, 10].

Роблячи висновки, зазначимо, що історичний виклик ХХІ ст. на освічену, культурно і морально розвинену людину, здатну знайти своє місце і можливості самореалізації у житті, рухає освіту вперед, змінює її роль, статус,

суспільне навантаження та відповідальність і висуває проблему гуманізації освіти в якості найактуальнішої для розвитку освіти й суспільства в цілому.

Проведений аналіз визначальних особливостей дистанційної освіти засвідчує її гуманістичну сутність у принципово іншому, ніж суцільний допріч, підході до людини та її розвитку: людина – складна система; основна мета освіти – забезпечення умов самоздійснення особистості в усіх її сутнісних та унікально-неповторних вимірах; знання – для майбутнього; процес навчання – творення людиною образу світу у самому собі і світу навколо себе шляхом власної активної діяльності в суспільстві. Показово, що у процесі дистанційного навчання кожен навчається та розвивається згідно зі своєю індивідуальною сутністю, але по всезагальних алгоритмах, що вони – в річищі, у векторі практик поставання дійсного гуманізму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Абакумова О. О. Фундаментальна філософія розвитку дистанційної освіти / О. О. Абакумова // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» – Додаток 1 до Вип. 27, Том VIII (41) : тематичний випуск “Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору”. – К.: Гнозис, 2012. – С. 6-14. – Бібліогр.: с. 13-14 (6 назв)
2. Андреев А.А. Дистанционное обучение: сущность, технология, организация. / А. А. Андреев, В. И. Солдаткин – М.: Издательство МЭСИ, 1999. – 196 с. – Библиогр.: с. 184 (112 назв.)
3. Андрущенко, В.П. Філософія освіти ХХІ століття: пошук пріоритетів / В. П. Андрущенко // Філософія освіти 1, 2005. – С.5-17. – Бібліогр.: с. 17 (1 назва)
4. Информационные и коммуникационные технологии в дистанционном образовании [Текст] : Специализированный учебный курс / пер. с англ. / Майкл Г. Мур, Уэйн Макинтош, Линда Блэк и др. – М.: Издательский дом «Обучение-Сервис», 2006. – с. 632. – 500 экз. – Библиогр.: с. 624-627.
5. Соціальна філософія: Короткий Енциклопедичний Словник / Заг. ред.. і укл.: В.П. Андрущенко, М.І. Горлач. – Київ – Харків : ВМП «Рубікон», 1997. – 400 с. – Без бібліогр.
6. Тоффлер Э. Шок будущего: Пер с англ. / Э. Тоффлер. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2002. – 557, [3] с. – Библиогр.: с. 534-557 (359 назв.)